

Przeglądy i komentarze

GOSPODARKA NRD W 1972 R. I PLAN GOSPODARCZY NA 1973 R.

Rok 1972 był dla NRD rokiem postępującego procesu konsolidacji gospodarki a równocześnie szybkiego rozwoju we wszystkich dziedzinach życia społecznego¹. Dysproporcje strukturalne jakie w gospodarce NRD wytworzyły się w ostatnich latach na skutek braku koniecznej koordynacji pracy między poszczególnymi działami i branżami, wywołały pewne trudności gospodarcze. Usiłuje je wyrównać plan pięcioletni na lata 1971-1975 (nowa wersja z grudnia 1971), zakładający pewne przyhamowanie ogólnego rozwoju gospodarczego w dwóch pierwszych latach biegu planu i stopniowe przyspieszanie wzrostu w trzech następnych latach. Stosowano przy tym zasadę, że plan winien być skonstruowany realnie, tak by nie wymagał korektur w trakcie jego realizacji².

Centralny Urząd Statystyczny stwierdza w komunikacie o wykonaniu planu gospodarczego na rok 1972, że cele planu ustalone przez Izbę Ludową zostały w głównych działach gospodarki i w większości przedsiębiorstw przekroczone³. Jest to zjawisko tym bardziej korzystne, że w dwóch poprzednich latach nie udało się gospodarce NRD wykonać szeregu ważnych zadań planowych (patrz tabela 1). Plan na 1972 r. był od poprzednich wprawdzie mniej ambitny, lecz realniejszy, a planowane wskaźniki wzrostu były w większości przypadków niższe niż w poprzednich latach. Mimo to rozwój gospodarki NRD w 1972 r. można uważać za korzystny, gdyż wzrost poszczególnych działów gospodarki był lepiej skoordynowany, dzięki czemu zmniejszyły się skutki dysproporcji powstałych w latach 1969 i 1970. O postępie gospodarczym świadczy najlepiej stosunkowo wysoki wzrost dochodu narodowego o 5,4% (w roku 1971 — 4,5%), uzyskany przez ponadplanowy wzrost produkcji oraz obniżkę kosztów większości przedsiębiorstw przemysłowych i budowlanych. Nie bez wpływu na ogólne wyniki gospodarki były korzystne rezultaty uzyskane przez rolnictwo zarówno w uprawie zbóż (najwyższe z dotychczasowych zbiory), jak w hodowli zwierząt. Nie udało się jednak wyczerpać wszystkich możliwości gospodarki narodowej⁴.

Szczegółowe informacje o rozwoju ważniejszych działów gospodarki podajemy niżej.

Przemysł. Plan produkcji towarowej został przekroczony o 1,7%, a wartość produkcji osiągnęła kwotę 193 mld marek, co stanowi, w stosunku do roku ubiegłego, wzrost o 6,3%. Wprawdzie aż 95% przedsiębiorstw przekroczyło plany produkcji, co jest najwyższym z dotychczas notowanych wskaźników w NRD, lecz

¹ K. D. Seifert, *Unsere Arbeit hat sich gelohnt* „Die Wirtschaft”, nr 4 z 24 I 1973.

² Por. autora: *Gospodarka NRD w roku 1971 i plan gospodarczy na lata 1971-1975*. „Przeгляд Zachodni”, nr 3/1972, s. 148 i n.

³ *Mitteilung der Staatlichen Zentralverwaltung für Statistik*. „Die Wirtschaft”, nr 4 z 24 I 1973.

⁴ K. D. Seifert, *Unsere Arbeit hat sich gelohnt* „Die Wirtschaft”, nr 4 z 24 I 1973.

wiele zakładów, przede wszystkim przemysłu metalowego i lekkiego, planów nie wykonało, a wartość zaległości wyniosła około 150 mln marek.

TABELA 1

Ważniejsze wskaźniki wzrostu gospodarczego. Wzrost procentowy w stosunku do roku poprzedniego

	1970		1971		1972		1973
	plan	faktyczny	plan	faktyczny	plan	faktyczny	plan
Dochód narodowy wytworzony	6,3	5,6	4,9	4,5	4,6	5,4	5,7
Przemysłowa produkcja towarowa	8,0	6,4	5,6	5,5	5,5	6,3	6,5
Wydajność pracy w przemyśle	—	5,0	5,4	4,5	5,0	5,0	5,7
Inwestycje	11,4	7,3	-1,5	0,0	2,0	3,4	9,0
Budownictwo	8,6	4,0	4,1	5,7	3,5	4,3	7,6
Produkcja rolna i środków żywności	—	—	3,2	—	4,8	—	4,9
Handel zagraniczny — obroty	13,6	13,9	8,0	6,5	12,5	—	14,0
Handel detaliczny — obroty	4,3	4,3	2,4	3,9	4,0	6,0	6,2
Dochody ludności netto	4,0	3,3	—	3,7	3,9	5,6	5,3

Wyniki produkcyjne ważniejszych gałęzi przemysłu przedstawiono w tabeli 2.

TABELA 2

Produkcja towarowa niektórych gałęzi przemysłu w 1972 r.

	Przekroczenie planu w %	Wzrost w stosunku do 1971 r. w %
Węgiel i energetyka	2,6	1,2
Górnictwo rud, metalurgia i potas	2,8	5,9
Przemysł chemiczny	1,6	8,0
Elektrotechnika i elektronika	0,7	10,0
Budowa ciężkich maszyn i urządzeń	0,7	6,0
Budowa maszyn produkcyjnych i pojazdów	0,2	5,6
Przemysł lekki	0,6	6,2
Przemysł szklany i ceramiczny	1,4	6,1
Przemysł terenowy i spożywczy	1,9	5,2

Wydajność pracy w przemyśle kierowanym centralnie osiągnęła wysokość zaplanowaną — wzrosła o 5%.

W roku 1972 ukończono intensywnie prowadzony proces upaństwowiania prywatnych przedsiębiorstw produkcyjnych, przedsiębiorstw z udziałem państwa oraz

rzemieślniczych spółdzielni produkcyjnych. Znaczenie tego sektora, zwłaszcza dla zaopatrzenia rynku było niemałe; wynika to chociażby z wartości jego produkcji wynoszącej około 27 mld marek rocznie. Upaństwowiono ponad 11 tys. przedsiębiorstw zatrudniających 585 tys. pracowników. Pracownikom podniesiono płace i przyznano im wszystkie przywileje socjalne z jakich korzystają pracownicy analogicznych przedsiębiorstw państwowych, dzięki czemu ich dochody pieniężne powiększyły się łącznie o 165 mln marek. Ponad 85% dawnych komplementariuszy oraz właściciele prywatnych przedsiębiorstw pozostało ich kierownikami lub objęło inne odpowiedzialne funkcje. Ze względu na duży udział tego sektora w zaopatrzeniu ludności, różnorodność jego produkcji i samodzielność ma być utrzymana⁵. Głównym motywem decyzji o upaństwowieniu była niewątpliwie dążność do racjonalizacji produkcji i wykorzystania tkwiących w tych zakładach znacznych rezerw produkcyjnych oraz wydajności pracy. Przypuszczać można, że i względy polityczne (rozwoj socjalizmu) grały w decyzji pewną rolę. W każdym razie wzrost ilości produkcji w 1972 r. tych zakładów o 5,7% można uważać za sukces upaństwowienia.

Na VII sesji KC SED opracowano koncepcję szybszego i trwałego rozwoju produkcji dóbr konsumpcyjnych wychodząc z założenia, że „trwałego rozwiązania problemu zaopatrzenia ludności w dobra konsumpcyjne nie można osiągnąć głównie przez import, lecz przede wszystkim przez własną produkcję. Należy wziąć przy tym pod uwagę, że chodzi nie tylko o wielką ilość towarów, lecz także o ich wyższą jakość”⁶. Zgodnie z tymi założeniami, w 1972 r. położono szczególny nacisk na produkcję przemysłowych wyrobów konsumpcyjnych, przekraczając plan o około 3%. Przeciętny przyrost produkcji tej grupy wyrobów wyniósł w stosunku do roku poprzedniego około 7%, z czego wynika, że produkcja wyrobów konsumpcyjnych rosła szybciej aniżeli produkcja przemysłu jako całości, przy czym szczególnie wysoki przyrost wystąpił w artykułach wymienionych w tabeli 3.

TABELA 3

Produkcja przemysłowych artykułów konsumpcyjnych

	Przekroczenie	wzrost produkcji
	planu produkcji	w stos. do 1971r.
	w %	w %
Lodówki domowe	0,5	6,7
Węglowe piece kąpielowe	2,6	8,6
Środki piorące	0,2	69,0
Meble	2,5	8,5
Trykotaże wierzchnie	2,8	9,2
Firanki	12,6	22,6

Poczyniono też pewne postępy w rozwiązywaniu jednej z podstawowych trudności wstrzymujących rozwój gospodarczy, polegający na powstałych w ostatnich latach dysproporcjach między produkcją kooperacyjną i materiałów do produkcji a produkcją finalną. Wiele zakładów kooperacyjnych potrafiło zwiększyć swoją pro-

⁵ Sprawozdanie Biura Politycznego na VIII sesję KC SED. G. Mittag, „Die Wirtschaft”, nr 50 z 13 XII 1972, s. 6 i n.

⁶ Jw.

dukcję zgodnie z planami a nawet je przekroczyć. Wyniki pracy niektórych z tych zakładów przedstawiono w tabeli 4.

TABELA 4

Produkcja materiałów do dalszego przerobu

	Wykonanie planu prod. w %	Wzrost produk- cji w stos. do 1971 r. w %
Niektóre wyroby odlewnicze	102,4	21,7
Polistyrol piany	105,4	15,3
Włókna poliestrowe	103,0	52,0
Tranzystory	101,3	57,8
Maszyny i urządzenia do wyrobów z mas plastycznych	103,1	16,1
Wyłączniki niskiego napięcia	99,8	11,7

Dostawy energii elektrycznej przez zainstalowanie nowych mocy zwiększyły się o 4,8%. Zużycie zmniejszyło się o około 2% na jednostkę produkcyjną, lecz mimo to w dniach szczytu popyt na energię nie mógł być w całości pokryty.

Inwestycje. Zgodnie z założeniami planu pięcioletniego, pierwsze dwa lata miały służyć stabilizacji gospodarki i wyrównaniu dysproporcji strukturalnych. Zgodnie z tym założeniem, wzrost inwestycji w r. 1972 miał być stosunkowo niewielki (2%). Faktycznie zainwestowano w gospodarkę o 3,4% więcej niż w roku poprzednim, tj. 34 mld marek. Około 54% tej kwoty przeznaczono na inwestycje przemysłowe (18 mld) co stanowi 40% wzrost w stosunku do 1971 r. Szczególnie szybko zwiększyły się inwestycje w przedsiębiorstwach podlegających ministerstwu górnictwa węglowego i energetyki — o 31%, oraz w przedsiębiorstwach przemysłu lekkiego — 14%. Dzięki tym inwestycjom uruchomiono znaczne moce produkcyjne, częściowo przy pomocy Związku Radzieckiego i innych krajów RWPG. Zainstalowano 959 MW nowej energii, w tym 630 MW w elektrowni Boxberg, w przemyśle chemicznym uruchomiono produkcję materiałów do produkcji dóbr konsumpcyjnych, np. włókna poliestrowego (20 tys. ton rocznie) w Premnitz i jedwabiu poliestrowego (7,2 tys. ton rocznie) w Guben. W metalurgii powiększono zdolność produkcyjną stali surowej i metali lekkich, w przemyśle metalowym wielu poszukiwanych wyrobów kooperacyjnych, jak armatury przemysłowe, łożyska toczne, odlewy itp. W przemyśle lekkim i tekstylnym stworzono warunki do zwiększenia produkcji rozmaitych dóbr konsumpcyjnych: tkanin z włókien syntetycznych, trykotaży, elementów konstrukcyjnych mebli itp. Jak wynika z komunikatu Centralnego Urzędu Statystycznego, środki na inwestycje i racjonalizację w wielu działach gospodarki nie zostały w całości wykorzystane, by w ten sposób ograniczyć tworzenie nowych miejsc pracy a siłę roboczą użyć do lepszego wykorzystania już istniejących nowoczesnych urządzeń technicznych.

Budownictwo. Rytmiczność produkcji budowlanej uległa dalszej poprawie. Plan produkcji przekoczono o 2,7% a wolumen faktycznej produkcji był większy od ubiegłorocznego o 4,3%. Wydajność pracy wzrosła nieco mniej niż w przemyśle — o 4%. W budownictwie mieszkaniowym nastąpiło wyraźne przyspieszenie. Wybudowano i przebudowano łącznie 117 tys. mieszkań, w tym 70 tys. nowych, tj. o 4,5 tys. więcej niż w 1971 r. Zaczęto intensywniej popierać budownictwo indywidualne.

alne, dzięki czemu uzyskano 2,4 tys. nowych mieszkań. Ogółem, polepszone warunki mieszkaniowe dla około 350 tys. obywateli.

Rolnictwo i gospodarka żywnościowa. W rolnictwie r. 1972 był niezwykle pomyślny. Osiągnięto plony zbóż najwyższe z dotychczasowych, a wyniki innych upraw były również lepsze niż w kilku latach ubiegłych. Plony ważniejszych upraw zestawiono w tabeli 5.

TABELA 5

Plony z ha ważniejszych ziemiopłodów w q

	Przeciętna za lata 1966 - 1970	1971	1972
Zboża	29,8	33,3	36,6
Ziemniaki	184,8	143,0	187,8
Buraki cukrowe	313,4	243,2	325,9
Pastewne okopowe	571,9	419,3	570,0

Produkcja zwierzęca wzrosła w stosunku do r. 1971 przeciętnie o 7,1%. Stan bydła zwiększył się o 1,6%, a trzody chlewnej o 3,7%. Zaopatrzenie w mięso było dostateczne, pewne braki istniały jedynie w produkcji warzyw i owoców, uzupełniano je importem.

Handel zagraniczny. Z fragmentarycznych danych zawartych w komunikacie Centralnego Urzędu Statystycznego wynika, że eksport do krajów RWPG wzrósł w stosunku do 1971 r. o 14,3%, a udział tych krajów w eksporcie NRD wyniósł 70%. Największym partnerem handlowym pozostał nadal Związek Radziecki. Eksport do tego kraju wzrósł o 17,8%; import z niego był również wysoki (liczb nie podano), a głównymi przedmiotami importu były rozmaite dobra inwestycyjne, jak urządzenia elektrowni oraz surowce i paliwa. NRF zajmowała jedno z pierwszych miejsc w handlu z 10-procentowym udziałem w całości obrotów. Mimo panującego obecnie między NRD i NRF odprężenia politycznego, handel między nimi nie wzrósł szybciej niż w roku poprzednim: w 1971 r. obroty zwiększyły się o 9,2% a w 1972 o 9,8%. Zwraca jednak uwagę zmiana tempa wzrostu eksportu i importu. Nasiliła się mianowicie ogromnie stopa wzrostu importu do 17,2% (w dwóch latach poprzednich 6,3% i 3,4%), spadła natomiast stopa wzrostu eksportu do 1,9% (w latach poprzednich 20,5% i 16,1%)⁷.

Rozwój materialnego i kulturalnego poziomu życia ludności. Dochody netto ludności wzrosły w 1972 r. o stosunkowo wysoki procent — 5,6. Złożyły się na to podwyżki płac, premii i rent, obniżki czynszów i inne socjalne świadczenia dotowane z budżetu państwa kwotą 800 mln marek.

Obroty handlu detalicznego znacznie przekroczyły planowane, przy ustabilizowanych cenach. Popyt na towary przemysłowe rozwijał się, podobnie jak w roku ubiegłym, szybciej niż na artykuły żywnościowe. Przy przeciętnym wzroście obrotów detalicznych o 6%, sprzedaż artykułów przemysłowych wzrosła o 8,7% a żywnościowych o 3,9%. Podaż towarów przemysłowych była i większa, i bardziej urozmaicona dzięki rozwojowi produkcji krajowej, jak też importowi. Mimo to, popyt na

⁷ Według danych z „Wirtschaft und Statistik” nr 2/1973.

niektóre towary, jak tapety, meble kuchenne, itp. nie został zaspokojony. Wyposażenie gospodarstw w wysokowartościowe technicznie przedmioty trwałego użytku polepszało się nadal, co ilustrują następujące liczby: na 100 gospodarstw domowych przypadało

telewizorów	— 72 w 1971 r. i 75 w 1972 r.
łódówek	— 62 „ 70 „
pralek	— 58 „ 63 „

Proces rozszerzania zakresu opieki zdrowotnej i socjalnej ludności i jakościowej jej poprawy postępował nadal. W okresie sprawozdawczym jeden lekarz przypadał na 598 mieszkańców, a przeciętny stan chorych pracowników wynosił 5,9%. Stopa życiowa i pewność socjalna mieszkańców, jak widać z powyższych danych, stale wzrasta.

Plan gospodarczy na rok 1973. Plan na trzeci rok bieżącej pięcioletki różnił się dosyć zasadniczo od planów dotyczących pierwszego jej okresu⁸. Po dwuletnim okresie poświęconym raczej konsolidacji gospodarki niż jej rozwojowi kosztem ograniczenia przede wszystkim inwestycji, dla planu 1973 r. charakterystyczne jest założenie szybkiego wzrostu gospodarczego. Jest to założenie o tyle łatwiej wykonalne, że bazą wyjściową są wyniki gospodarki w r. 1972, zaawansowanej w procesie likwidowania gnębiących ją dysproporcji. Zwraca uwagę wysokie tempo wzrostu inwestycji i zapoczątkowanie zmian strukturalnych w gospodarce, preferujących potrzeby konsumpcyjne ludności, przy czym program ten ma być „koordynowany z możliwościami i wymaganiami postępującej socjalistycznej ekonomicznej integracji krajów RWPG...” Wielką wagę przywiązuje plan do stosunków z zagranicą. Handel, a zwłaszcza międzynarodowy podział pracy, mają zyskać na znaczeniu jako instrument postępu gospodarczego. Do interesujących wniosków prowadzi też porównanie niektórych wskaźników planu. I tak wskaźnik wzrostu wytworzonego dochodu narodowego (5,7%) jest niższy od takiego wskaźnika handlu detalicznego (6,5%), reprezentującego ogromną część konsumpcji oraz wskaźnika inwestycji (9%). Dysproporcje powyższe mogłyby wskazywać na to, że przewiduje się możliwości uzyskania znacznie większych nadwyżek importowych. Proces nawiązywania stosunków dyplomatycznych z krajami kapitalistycznymi może mieć pozytywny wpływ na rozwój stosunków gospodarczych i pozwolić na zwiększenie importu. Podstawowe wskaźniki planu ukazuje tabela 1. Ponadto plan zawiera następujące dalsze wskaźniki wzrostu w stosunku do r. 1972:

Wydajność pracy w przemyśle	— 5,7%
Produkcja wyrobów gotowych dla ludności	— 6,8%
Inwestycje przemysłowe	— 13,0%
Budownictwo mieszkaniowe	— 8,6%
Remonty budowlane	— 11,3%

Postulat preferencji potrzeb ludności i traktowania ich jako wielkości wyjściowej dla planowania gospodarczego, widoczny jest w planach wszystkich działów gospodarki. W produkcji przemysłowej, produkcja dóbr konsumpcyjnych zrosnąć

⁸ Opracowano na podstawie tekstu ustawy o planie gospodarczym 1973 oraz komentarza W. Stopha wygłoszonego na posiedzeniu Izby Ludowej 14 XII 1972. „Dokumente zur Politik der DDR” nr 6/1972.

ma o 7,1%, a środków produkcji o 4,9%. O sprawie tej powiedział W. Lamberz na VII sesji KC SED:

„Plan 1973 musi być także planem energicznego postępu produkcji dóbr konsumpcyjnych. Musi rzeczywiście stać się punktem zwrotnym w nastawieniu do tej produkcji i musi zainicjować rewolucję, która wytwórczości dóbr konsumpcyjnych da w strukturze gospodarczej naszej republiki znacznie większy ciężar gatunkowy...”⁹.

Ustalana na 9% stopa wzrostu inwestycji przekracza znacznie łączną stopę za dwa pierwsze lata planu pięcioletniego. Tym samym zakończył się, zgodnie z planem, okres ograniczania inwestycji.

Ogólnie, inwestycje wzrosnąć mają w stosunku do 1972 r. o 3 mln marek, tj. do 37 mld marek. Znaczna część tych środków skoncentrowana będzie na gałęziach przemysłu bezpośrednio lub pośrednio decydujących o wypełnieniu głównych zadań planu. Przewidziane są stosunkowo duże nakłady na różne gałęzie produkcji dóbr konsumpcyjnych. Np. w przemyśle lekkim inwestycje wzrosnąć mają o 63%, w przemyśle spożywczym o 37%. Produkcyjne wyniki tych inwestycji będą widoczne już częściowo w r. 1973, lecz właściwe efekty dadzą dopiero w r. 1974 i w latach następnych.

Zaspokojeniu, bezpośrednich potrzeb ludności służyć ma również w dużym stopniu plan budownictwa. Powstać ma 79 tys. nowych mieszkań, tj. o 10 tys. więcej niż w 1972 r., a oprócz tego, przebudowa i modernizacja da dalszych 26 tys., tak, że pula mieszkaniowa powiększy się łącznie o 105 tys. mieszkań.

Plan zapowiada już na rok 1973 odczuwalną poprawę zaopatrzenia ludności w dobra konsumpcyjne. Podaż towarów ma mianowicie wzrastać szybciej (6,5%) niż dochody netto ludności (5,3%). Na r. 1973 zaplanowano podaż o 4,6 mld marek wyższą niż w roku poprzednim, a chcąc ocenić ten wzrost należy wziąć pod uwagę, że przeciętna wzrostu w latach 1966-1970 wynosiła około 2,5 mld marek rocznie. Popyt nie zostanie jednak całkowicie zaspokojony. Ustawa o planie 1973 r. zawiera 27 pozycji towarów, których podaż w handlu detalicznym ma być zwiększona. Przykładowo podajemy kilka z nich:

Wzrost w stosunku do 1972 r.

Tapety	— 48%
Rajstopy damskie	— 108%
Trykotaże wierzchnie	— 31%
Magnetofony	— 55%

W dziedzinie rolnictwa przewiduje się wzrost produkcji o 4,9%, zakładając wydatne powiększenie użycia nawozów mineralnych i środków ochrony roślin oraz stopniowe przechodzenie rolnictwa do przemysłowych metod produkcji.

W stosunkach gospodarczych z zagranicą przewiduje się intensyfikację handlu zagranicznego w stopniu nie notowanym od wielu lat. Ogólne obroty wzrosnąć mają o 14%, a obroty z krajami socjalistycznymi o 15%. Bliższych danych liczbowych o tych stosunkach opublikowany plan nie zawiera.

Przewidziano w planie szereg zamierzeń inwestycyjnych, które mają być zrealizowane wspólnie ze Związkiem Radzieckim i innymi krajami socjalistycznymi. Chodzi tu m. in. o budowę elektrowni Nord i dwóch elektrociepłowni. Przy budowie fabryki azotu, cementowni i fabryki porcelany czynne są brygady budow-

⁹ „Neues Deutschland” z 13 X 1972.

lano-montażowe z Polski i Węgier. Plan zawiera również zadania kontynuowania inwestycji ważnych dla procesów integracyjnych, jak np. budowa gazociągu Związek Radziecki—Czechosłowacja—Niemiecka Republika Demokratyczna, wspólna z Polską budowa kombinatu bawełnianego i inne.

Próbując ocenić ogólnie całość planu można zaryzykować uwagę, że utrzymanie tak wysokiego tempa wzrostu gospodarki nie będzie łatwe. Przy stałym niedoborze siły roboczej liczyć można tylko na to, że cały przyrost działalności gospodarczej będzie można opanować przy pomocy daleko idącej racjonalizacji i zwiększonej wydajności pracy.

Tadeusz Krajczycki

KRONIKA PROCESU NORMALIZACJI

(Stosunki między Polską a Niemiecką Republiką Federalną w drugim półroczu 1972*)

Drugie półrocze 1972 r. rozpoczęło nową fazę normalizacji stosunków wzajemnych między Polską a Niemiecką Republiką Federalną. W fazie poprzedniej, zakończonej ratyfikacją układu z 7 grudnia 1970 r. i wymianą dokumentów ratyfikacyjnych stworzone zostały przesłanki formalno-prawne dla podjęcia normalizacji w praktyce. Obecnie aktualnym zadaniem dla obu stron jest konsekwentne wypełnianie układu PRL—NRF życiem, tzn. uregulowanie, zgodnie z duchem i literą układu, licznych dziedzin kontaktów i współpracy, zarówno na płaszczyźnie stosunków międzypaństwowych, jak i społecznych. Będzie to faza normalizacji z pewnością mniej efektywna od okresu poprzedniego (7 grudnia 1970 — 3 czerwca 1972), lecz nie mniej trudna i wymagająca znacznie dłuższego czasu. Nie będzie ona przebiegać ani łatwo, ani automatycznie i nie można oczekiwać natychmiastowych rezultatów. Po dwudziestu latach wrogiej Polsce polityki rządów chadeckich i braku stosunków dyplomatycznych, a także wskutek obciążeń wynikłych z przeszłości, pełna normalizacja polsko-zachodnioniemiecka nie może się dokonać z dnia na dzień. Wymaga ona bowiem nie tylko uregulowania traktatowego na szczeblu rządowym czy resortowym wszystkich dziedzin kontaktów, ale — ze strony NRF — także podjęcia szeregu decyzji wewnętrznych, które usuną istniejące przeszkody na drodze do normalizacji. Zmianie musi także ulec świadomość tej części zachodnioniemieckiego społeczeństwa, która dotąd myśli kategoriami typowymi dla okresu zimnej wojny.

W omawianym półroczu niewątpliwie najważniejszym wydarzeniem w dziedzinie dwustronnych stosunków była wizyta polskiego ministra spraw zagranicznych w Bonn, decyzja o podjęciu stosunków dyplomatycznych oraz fakt wymiany ambasadorów. Jednak obok tych powszechnie znanych wydarzeń — odnotowanych i skomentowanych nie tylko w obu zainteresowanych państwach, lecz także przez opinię międzynarodową — miało też miejsce wiele innych wydarzeń świadczących o tym, że na żmudnej drodze normalizacji wzajemnych stosunków można odnotować powoli następujący postęp.

Półrocze, które stanowi przedmiot niniejszego opracowania, było niezmiernie

* Opracowanie niniejsze stanowi kontynuację *Kroniki...* publikowanej w zeszytach 4/1971, 1/1972 i 4/1972 „Przeglądu Zachodniego”.

Uwagi zawarte we wstępie do części pierwszej („PZ” nr 4/1971) dotyczące formy oraz źródeł, na których się oparto, dotyczą także tego opracowania.